

ZAŠTITA MUZEJSKIH ZBIRKI U STUDIJU MUZELOGIJE NA FILOZOFSKOM FAKULTETU U ZAGREBU

Ivo Maroević

Filozofski fakultet

Odsjek za informacijske znanosti

Katedra za muzeologiju

Zagreb

d samog početka, što će reći od osnivanja studija muzeologije 1984. god. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, zaštita muzejskih zbirki bila je predstavljena posebnim predmetom istog imena, koji se predavao i još se predaje u prvoj godini dopunskog ili u trećoj godini redovitog (što znači u prvoj

godini muzeološkog usmjerenja u okviru studija informacijskih znanosti) studija muzeologije. Taj se predmet predaje 2 sata tjedno tijekom čitave školske godine i sa svojih 60 sati predavanja i vježbi pokriva teoretske i praktične aspekte jedne od temeljnih muzeoloških funkcija.

Jedna od temeljnih svrha muzeološke djelatnosti je briga, čuvanje ili zaštita kulturne baštine koja je različitim oblicima prikupljanja i istraživanja pristizala u muzej ili pak briga za one dijelove kulturne ili prirodne baštine koji se nalaze u primarnom kontekstu i služe prenošenju poruka prošlosti u sadašnjost kao svjedoci čovjekovih djelatnosti i protekla vremena. Nije stoga naodmet reći da je i naziv temeljne profesije unutar muzejske djelatnosti potekao od glagola čuvati ili štititi. Kustos je zapravo čuvar predmeta u zbirci ili zbirke kao cjeline.

Zaštita muzejskih zbirki vrlo je detaljno obrađena u ICOM-ovu okvirnom nastavnom planu studija muzeologije, koji je prihvaćen početkom 70-ih godina (1971.), pa su stoga sadržaji koje pokriva pojam zaštite muzejske građe vrlo detaljno elaborirani u mnogim svjetskim muzeološkim i konzervatorskim studijskim programima, specijalističkim tečajevima i programima stručnog usavršavanja muzejskog osoblja. U zemljama u kojima se muzeologija smatra pomoćnom disciplinom, a muzejski rad strukom, bez znanstvenih pretpostavki ili aspiracija, pragmatični pristup zaštiti muzejske građe zauzima istaknuto mjesto u obrazovnim programima muzejskog osoblja.

Treba reći i to da su se u praktičnom radu na zaštiti muzejske građe razvile i posebne profesije restauratora i preparatora, koje djeluju u posebnim muzejskim odjelima, laboratorijima ili radionicama brinući se za fizičku opstojnost muzejske građe. Ta je profesija razvila vrlo visoke kriterije struke i reklo bi se da je to gotovo jedina profesija u muzejskoj djelatnosti koja ima dosta razvijene kriterije za priznavanje profesije, a to su: vrlo jasno definiran obuhvat rada, školovanje, etika, društveno priznavanje i profesionalno udruživanje. Ostale struke unutar muzejske djelatnosti, na žalost nemaju tako definirani profil.

Predmet 'Zaštita muzejskih zbirki', koji od 1986. god. predajem na Katedri za muzeologiju u okviru Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ima nastavne sadržaje koji osposobljavaju potencijalne buduće muzealce za:

- razumijevanje važnosti i potrebe zaštite muzejskih predmeta i muzejskih zbirki,
- praktičnu primjenu stečenih znanja iz zaštite muzejske građe u budućem vlastitome muzejskom radu,

- potrebnu suradnju s drugim strukama u muzeju na problemima zaštite građe, posebice s restauratorima i preparatorima,
- grupni rad neophodan u funkcioniranju suvremenog muzeja,
- formuliranje preciznijih zahtjeva u mogućem budućem restauratorskom postupku na pojedinim predmetima, na temelju poznavanja materijala i zakonitosti konzervatorskog ili restauratorskog postupka,
- oblikovanje programskih zahtjeva koji se tiču zaštite i očuvanja muzejske građe u novoj izgradnji, adaptaciji, uređenju ili preoblikovanju muzejskih prostora.

Četiri su temeljne tematike koje se obrađuju na predavanjima i seminarima.

Na prvom je mjestu **teorijska podloga** brige za muzejsku građu i njezinu zaštitu, koja se temelji na razlikovanju zaštite materijala, oblika i sadržaja muzejskih predmeta, kao i zaštite muzejskih zbirki kao sastavnih i logičnih cjelina u okviru muzejskoga zbirnog fonda. Ona ujedno sadržava i osnovna etička pravila odnosa prema muzejskoj građi, podjelu i stupnjevanje odgovornosti pojedinih vrsta i razina muzejskog osoblja, kao i posebna etička pravila prigodom fizičkih intervencija u materijal i oblik muzejskih predmeta, da bi se sačuvalo njihovo značenje.

Na drugom je mjestu veliki blok sadržaja koji se zajedničkim imenom mogu nazvati **preventivnom zaštitom**. To su mjere zaštite kojima se sprječavaju ili umanjuju opasnosti za muzejsku građu unutar muzejske zgrade i izvan nje. Cijeli ovaj sklop problema uključuje mjere promatranja, kontrole, reguliranja klime i ponašanja prema građi, kao i sve postupke kojima se programirano smanjuju rizici za muzejsku građu. Preventivna zaštita obveza je cjelokupnoga muzejskog osoblja i mora biti prisutna kako u njihovoj svijesti, tako i u dokumentima kojima se reguliraju uvjeti rada vanjskih suradnika i muzejskog osoblja i njihovi postupci u okviru muzeološkoga konteksta.

Preventivna zaštita uključuje brigu za uvjete čuvanja, istraživanja i izlaganja muzejske građe. Ona obuhvaća probleme kriptoklime i njezine utjecaje na pojedine vrste materijala, kao i oblike i načine njezina reguliranja, zatim opasnosti i zaštitu od zagađenja zraka kao i opasnosti i načine zaštite od utjecaja svjetla i ostalih oblika zračenja u različitim muzejskim svakodnevnim situacijama. Preventivna zaštita uključuje i probleme rukovanja predmetima, kao i njihova transporta na putu iz okoline u muzej, između dva muzeja i unutar muzeja između spremišta, radionica, studijskih spremišta i izložbenih prostora. Svi se ti problemi iznose i tumače sa stanovišta poznavanja problema, primjene u praksi i reguliranja predvidivih ponašanja unutarnjim propisima.

Na trećem je mjestu tzv. **kurativna zaštita**, koja se bavi konzerviranjem i restauriranjem oštećenih muzejskih predmeta. U okvirima ovih tematskih sadržaja velika se pozornost posvećuje uzrocima i vrstama oštećenja, kao i oblicima intervencija i drugih načina ponašanja prema muzejskim predmetima, uzimajući u prvom redu u obzir materijal od kojeg su načinjeni. Posebno se proučavaju moguća stanja i problemi arheoloških predmeta, i to od trenutka njihova iskopavanja na terenu ili vadenja iz vode, preko privremenih mjera zaštite na terenu, do trajnih oblika zaštite i intervencija na predmetima u radionicama muzeja ili u restauratorskim centrima. Arheološki se materijal obrađuje u odnosu na probleme nalaza i na probleme pohrane i izlaganja, uzimajući u obzir posebnosti materijala od kojeg su predmeti izrađeni. Tako se posebno govori o keramici, kamenu, žbukama, staklu, koži, tekstilima, metalima i drvu. Arheološki materijali zaslužuju posebnu pozornost zato što su uvjeti njihova nalaženja i kasnijeg tretmana bitno različiti od svih ostalih muzejskih predmeta. Ostali se predmeti analiziraju ponajprije sa stanovišta materijala od kojeg su načinjeni. Tako posebno obrađujemo predmete od papira i pergamene, tekstila, različitih vrsta drva, kamena, metala, stakla, kože, slika na platnu i sl. Dio se nastave odnosi na zaštitu građe prirodoslovnih i tehničkih muzeja.

Dva su oblika nastave koja obuhvaća tematiku kurativne zaštite: predavanja uz ilustracije pomoću dijapozitiva ili video-vrpca i seminari u restauratorskim radionicama u Zagrebu i obližnjim gradovima i državama. Tako se redovito koristimo radionicama Restauratorskog zavoda Hrvatske i Zavoda za restauriranje umjetnina u Zagrebu, radionicom za papir Hrvatskoga državnog arhiva i restauratorskom radionicom Arheološkog muzeja u Zagrebu. Obvezno posjećujemo Restauratorski centar i radionice Narodnog muzeja u Ljubljani, a po potrebi i druge radionice.

Posljednja ili četvrta tematska grupa odnosi se na **zaštitu predmeta kao dijelova pojedinih zbirki ili zaštitu zbirki** kao cjelina. Tu je uključena zaštita od prirodnih katastrofa poput: potresa, poplava, požara, kao i zaštita od provala, krađa ili vandalizma. Takva zaštita obuhvaća pregled fizičkih i organizacijskih mjera zaštite, kao i opreme muzejskih zgrada uređajima koji služe za otkrivanje i sprječavanje radnji kod kojih može doći do oštećenja ili otuđenja muzejskih predmeta. U okviru ove tematike redovito posjećujemo Muzej Mimara upoznavajući se s instaliranim sustavima zaštite.

Literatura kojom se studenti služe dosta je oskudna na hrvatskom jeziku, iako su u zadnje vrijeme neke edicije Muzejskoga dokumentacijskog centra i Zavoda za restauriranje umjetnina otvorile mogućnosti služenja literaturom i na našem jeziku. Pretežno se koristimo knjigama 'Manual of Curatorship' i 'Museum Environment', te nedavnim izdanjem Gettyeve fundacije 'Preventive Conservation'.

Zanimanje studenata za ovaj predmet dosta je veliko, tako da se određeni broj studenata opredijelio za izradu diplomskog rada iz materije koja se odnosi na zaštitu muzejskih zbirki. Naveo bih naslove do sada obranjenih diplomskih radova s tematikom zaštite:

Dragana Morović: 'Zaštita tekstila u etnografskim muzejima', 1989.

Tajana Kritovac: 'Restauratorska radionica Muzeja za umjetnost i obrt', 1991.

Vanja Brdar: 'Nedestruktivna istraživanja umjetničkih slika', 1993.

Zrinka Grdinić: 'Zaštita predmeta u Muzeju Mimara', 1993.

Maja Krznarić: 'Zaštita kamenih spomenika u lapidariju Arheološkog muzeja u Zagrebu', 1993.

kao i naslove preuzetih diplomskih radova o toj temi:

'Zaštita drvene plastike', 1992.

'Zaštita amfora iz podzemskih arheoloških nalaza', 1992.

'Zaštita tekstila Sinjske alke', 1992.

'Zaštita tekstila', 1994.

'Izlaganje i zaštita arheoloških nalaza u Muzeju grada Zagreba', 1994.

'Zaštita podvodnog arheološkog materijala', 1994.

'Zaštita fotografija u muzeju', 1995.

'Zaštita grafika u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu', 1995.

'Zaštita papira', 1996.

Ovaj pregled naslova govori o raznolikosti interesa i o opredjeljenju studenata da se nekih tema prihvate globalno, a nekih tako da primijene opće znanje o zaštiti muzejskih predmeta na određeni problem, muzejsku zbirku ili materijal.

Na žalost, do sada nismo proveli anketu među studentima koji su odslušali predavanja iz ovog predmeta i onima koji su diplomirali, da bismo dobili povratnu informaciju o korisnosti i djelotvornosti nastave te o uporabljivosti stečenog znanja u praksi.

Bez obzira na nedostatak takvih informacija, a s obzirom na neka iskustva koja imam kao ispitivač muzeologije na stručnim ispitima za kustose nakon pripravničkog staža, stekao sam dojam da naši studenti imaju bitno kvalitetniji pristup zaštiti muzejske građe i mjerama koje treba poduzeti za njezinu zaštitu. Vjerujem da znanje koje studenti stječu slušanjem ovog predmeta pomaže širenju vidokruga o nužnosti koncipiranja i provođenja programa zaštite u muzejima, ali i o spoznaji da jedino kompetentni stručnjaci imaju pravo fizički intervenirati u materijal i oblik muzejskog predmeta. Svijest o

vlastitoj kompetenciji, o potrebi konzultiranja pravih stručnjaka i stečena sposobnost uočavanja i formuliranja problema koji se odnose na zaštitu muzejskih zbirki, rezultat su studija ovog predmeta. Time se postupno eliminira shvaćanje da svatko tko ima nešto znanja može bez kompleksa intervenirati u materijal muzejskih predmeta pod pretpostavkom njihove zaštite.

Ovaj predmet uvodi studente u probleme zaštite muzejskih zbirki, omogućuje im kasnije produbljivanje znanja, specijaliziranje za određenu vrstu problema i razvija odgovornost za materiju i oblik predmeta koji su nositelji značenja i dokumenti muzealnosti pojedinih muzejskih predmeta.

Primljeno: 8. 3. 1996.

SUMMARY

Protection of Museum Collections at Museology Department of the Faculty of Philosophy of Zagreb

by Ivo Maroević

The author has been teaching the course on the protection of museum collections since 1984.

In the course he tries to widen the student's awareness of the necessity of the protection of museum collections, enable them to identify and formulate problems pertaining to the protection of collections and prepare them to recognize areas of competence and be ready to cooperate with specialists.

The course covers the four main subjects: the theory of the protection of museum collections, based on the recognition of the protection of the substance, form and contents of museum objects, as well as on the protection of collections as of the logical elements of the entire museum possessions, with special regard to the ethics. Preventive protection teaches the measures to be taken in order to prevent or reduce dangers to collections within or outside the museum, including monitoring, control, regulation of environment and all other procedures aimed to diminish risks to museum collections. Curative protection relates to conservation and restoration and dwells on the causes and types of damage, with a special regard to archaeological artifacts, and the protection of objects as the elements of collections and of the collections as entities, preparing students for the tasks of the protection of collections from natural disasters and intentionally inflicted damage such as vandalism and larceny.